

סימן נו

נאמ"ן ס"ט / בני ברק

הערות לספר "דברי יוסף" (סמברי)

הביא לי הבחור היקר ר' אליהו אדרעי הי"ו ספר דברי יוסף (סמברי) הנד"מ בהוצאת ישיבת "אהבת שלום". וקראתי מחציתו בטיסה מצרפת לא"י בחדש סיון התשע"א. ומצאתי בו הערות רבות, אם מצד שהעורכים לא הבינו כ"י ספרדי לנכון, ואם מצד שחסר להם ידיעות מסוימות. ואמרתי לרשום עלי גליון קצת מהן, ומשם נעבור בל"ן לס"ת המיוחס להר"ן שכתבו אודותיו לאחרונה שוב בחוברת "קולמוס". וזה החלי בס"ד.

עמוד טו אות א' ובכל אשר יפנה ירשיע. נ"ב: פי' יצליח (שמואל א' י"ד מ"ז).

שם וקראת את שמו מחמד והוא יהיה פרא אדם. נ"ב: ר"ת והוא יהיה פרא אדם בגימטריא מוחמד. יהיה פרא אדם בגימטריא קוראן. והוא יהיה פרא אדם בגימטריא שע"ד, והם ד' תיבות, לרמוז שעמד בשנת ד' אלפים שע"ד (614 לספה"נ) כמובא בסדר הדורות (רק שהערבים מונים 8 שנים לאח"כ משנת 622 לספה"נ, שאז נכנס נביאם לעיר "מדינה" וכבש אותה כידוע). וכן אותו האיש של הנוצרים נופל תמיד יום הולדתו (סילבסטר) בשבוע פרשת מקץ (והשנה התשע"ב היה יום 24 דיסמבר בש"ק פרשת מקץ), ושם נאמר "אותי השיב על כני ואותו (האיש) תלה", ותרגם אונקלוס ויתיה צלב. והענין פלא. הקב"ה ישיב אותנו על כננו ונחלתנו בא"י, ואת אויבינו ושונאינו ישמיד ויחריב בעגלא ובזמן קריב, אכ"ר.

שם ויסוב את שמו. צ"ל ויסב. וכן לקמן ריש עמוד י"ז.

עמוד יז שורה ט"ו "הזה" הוא שכרו. כצ"ל.

עמוד יח מה גדלו מעשיות של רבה בר בר חנה וכו'. עמ"ש בס"ד באור תורה מרחשון התשמ"ג (עמוד לב בהערה) בשם אמה"ג זצ"ל, וצרף לכאן. שם (בסוף העמוד) הוא און גליון. כצ"ל.

עמוד לא שורה י"ב באמה המשוערה שתים ושלשים אצבע. נ"ב: נראה שהיא האמה הנזכרת בשו"ת משכיל לדוד עידאן (סי' ט"ל) שהיא 68 ס"מ. ע"ש. וע"ע להבא"ח (שנה ראשונה פרשת לך לך אות י"ב) שמנהגם לעשות טלית קטן ארכו אמה ורביע באמת המדינה. שהוא יותר מארבעים גודלים. ע"ש. ולפ"ז

עולה אמת המדינה בערך ל"ב גודלים וכמ"ש המחבר כאן. ועיין בהגהותי לבא"ח שם.

עמוד לו שורה י"ט מנוכח יתר הלבנה. צ"ל יתר הלבנה (מלשון קשת ויתר).
(ואוצר החכמות)

עמוד עז שורה א' ונפטר לחיי עד בשנת ארבעת אלפים ותתקצ"ח ליצירה. צ"ל ותתקנ"ח (כידוע שהראב"ד נפטר בערב חנוכה שנת ד' תתקנ"ט. והפרש שנה אחת בין המונים לבהר"ד או למולד וי"ד).

עמוד פב (בסופו) ודוק בשאלה ס"ה ותמצא. צ"ל בשאלה ס"א. (ומ"ש שלא היה הריב"ש יודע לדבר בערבי, עיין בשו"ת הרשב"ץ ח"א סי' ק"ס ובספר זכר אליהו טייב עמוד ל').

עמוד פג (בסופו) כל איש נושא ומר נפש. צ"ל כל איש אשר לו נושה (בשי"ן ימנית) ומר נפש (ע"פ שמואל א' כ"ב ב').

עמוד פה שורה ו' שבשנת חמשת אלפים ש"כ. צ"ע כי הרשב"ץ נלב"ע בשנת חמשת אלפים ר"ד ובנו הרשב"ש נפטר בשנת רכ"ז, ונתנו בהם סימן לזכ"ר עולם יהיה צדי"ק (עיין בשה"ג ח"ב ערך יכין ובעז). ואולי ט"ס כאן וצ"ל חמשת אלפים ר"ב.

עמוד פו - השיר שבתחלת אגרת השבת להראב"ע נדפס בסידור תפלת החדש ועוד, אבל כאן הוא מוגה היטב. בשורה ג' "ובי כל מעשיו כָּלָה אלהים". כן נכון, ואזיל לשיטתיה בפירוש התורה (בראשית ב' ב') בד"ה ויכל אלהים ביום השביעי וכו' כי כילוי מעשה איננו מעשה, וכאילו אמר לא עשה מעשה. וכן פירוש ויכל גם וישבות. ע"ש. ולא כהגורסים "ובששי" כל מעשיו, כי המשקל אינו מתאים (ועיין בסידור איש מצליח דידן מהדורא רביעית עמוד 318 בהערה). בשורה ט' ינוחון כל בהמות אם ביד איש. כן נכון, ולא כנדפס בספרים "הם" ביד איש, שאין לו הבנה, אלא הכוונה אם הם ביד איש ישראלי הוא מצווה על שביתתן. בשורה י"א בכל יום ימצאו שער תבונה. כצ"ל ולא שערי, וכן מוכח בהמשך. בשורה י"ג שמרתיך בכל ימים. כצ"ל ולא שמרתיך מכל אשם, כי המשקל אינו מתאים. בשורה י"ד אשר הובאו "אלי ביתך" ספרים. כצ"ל ולא כנדפס בס"א לביתך הספרים (בה"א הידיעה). בשורה ט"ו לחלל "ליל" שביעי. כצ"ל ולא יום (ומעשה בעולה חדש מחו"ל שחשב שהשבת מתחילה מהיום או מחצות הלילה, והיה עושה מלאכה בליל שבת רח"ל. וכשהראו לו אגרת השבת הלזו בסידור "איש מצליח" נסוג אחור וחזר לשמור שבת כדת). בשורה ט"ז לחבר אגרות וכו' ותשלחה. צ"ל ותשלחם (בלשון רבים). ופשוט. והכל מתוקן בסידור איש מצליח מהדורא רביעית (חוץ משורה י"א שנדפס שערי וצ"ל שער).

עמוד צג שורה ח' ודע כי אין ללבנה שנה כי היא תקיף על המזלות (בכ"ז) [בכ"ט] ימים ושלישית יום. נ"ב: ההגהה טעות. ולפי דבריהם היה צריך להגיה ג"כ וחצי יום במקום ושלישית יום. אבל האמת שהלבנה גומרת היקפה בכ"ז יום ושליש בקירוב. אלא לפי שהשמש הלכה בימים אלה כמה מעלות, צריכה הלבנה עוד יומיים ומשהו להשיגה, וכמ"ש הרש"ש בר"ה (דף כ"ז ע"ב). ע"ש.

עמוד ק (בסופו) שנת ארבעת אלפים ותתקע"ד. צ"ל ותתקכ"ד (ויש אומרים שהראב"ע נפטר בשנת ד' אלפים ותתקכ"ז. וכנראה שלא היה ברור בכ"י אם ד' או ז'. אבל אין ספק שנפטר לפני הרמב"ם).

עמוד קב (בסופו) היא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות (ומ"ז) [ומ"ו] ליצירה. נ"ב: ההגהה טעות, כי חשבון שטרות מתחיל אחר שנת ג' תמ"ט כדמוכח בספר זה בכמה דוכתי. וא"כ שנת אלף ותצ"ח לשטרות היא שנת ד' אלפים תתקמ"ז ליצירה.

עמוד קה שורה ו' וספר כפאיי"ת אלעאבדיין המכונה סיפוק די העובדים. כצ"ל (וכיום נקרא בשם המספיק לעובדי ה'). ופירושו שאביו הרמב"ם ז"ל כתב ספר הכולל כל דיני התורה, ואילו הבן ר' אברהם כתב רק המספיק לעובדי ה' בזמננו ותו לא).

עמוד קו שורה י"א ובוכה ואומרת "אמא" רחל וכו'. כצ"ל.

עמוד קטז אות ע"ז וימלוך בנו אלצאלח בשנת (תתק"ם) [תר"ם] לחשבונם. נ"ב: ההגהה טעות וצ"ל תקק"ם בשני קופיין ותו לא. וכן הוא בכל הספר, כגון לקמן (אות ע"ח) בשנת תקקצ"ו. ועוד.

עמוד קיח שורה א' בשם גבורם. צ"ל כשם (בכ"ף). ובשורה ט' ואוכלים בשר אדם ודם חללים ישתה, צ"ל ישתו. ובשורה יו"ד ויראו מאד צ"ל וייראו (בשני יודיין). ובשורה י"ג עם בזוי ושסוי, צ"ל עם בזוז ושסוי מלה"כ בישעיה (מ"ב כ"ב).

עמוד קמב שורה ח' כי ה' "הסיר" כחך מעליך. כצ"ל.

עמוד קמט שורה ב' וכמעט הטיח דברים כלפי מעלה באומרו עורה למה תישן ה' וכו'. מכאן ראייה למ"ש האחרונים שלא לומר בסליחות עורה למה תישן, אלא הנה לא ינום ולא יישן. וכן מנהגנו.

שם (סוף אות קכ"ז) שהיא שנת אלף ותנ"ו לשטרות. נ"ב: צ"ע כי שנת הרפ"ד היא שנת אלף תתל"ה לשטרות. וא"א להגיה כן, שהרי נתן סימן יאר פניו אתנ"ו סלה.

עמוד קג שורה י"ד של עיר פלוניא. צ"ל פולוניא.

עמוד קנא שורה ט"ז ולהשליך ממנו שמאל. צ"ל סמאל.

עמוד קנו שורה ה' עולה בגימטריא (הק"ץ) [הר"ץ]. נ"ב: ההגהה טעות וצ"ל קק"ץ בשני קופיין, כי המלים אנחנו ע"ל אחינו עולים כן בדיוק (ועמש"ל עמוד קטז).

עמוד קסד שורה כ' כמה"ר רפאל בר יוסף הי"ן. נ"ב: ה' ינקום נקמתו.

עמוד קעד שורה י"ט גש הלאה והחזק בבנך למול אותו. נ"ב: מכאן נראה שנהגו שאבי הבן הוא הסנדק. וכ"נ מדברי מהרצ"ו בשערי קדושה (ח"ב שער ז') וז"ל: למול את הבן, אם מזכי לחייביא ביארנו גודל שכרו לאין קץ, מכ"ש להכניס בנו תחת כנפי השכינה שקודם לאחרים. ע"כ. (והובא בספר חק לישראל פרשת שמיני יום שני). ופשט דבריו שימול את בנו בעצמו אם יודע למול ולא יכבד אחרים במצוה. ומ"מ מינה נמי שמצוה להיות סנדק שיסייע בעצמו במילת בנו. וכן מנהג ג'רבא שאבי הבן יהיה סנדק ולא יתן מצוה זו לאיש, כי זה תקון לפגם הברית (וכן שמעתי ממרת אמי נ"ע שכן נהג אמה"ג זצ"ל בכל הילדים שיחיו). וכ"נ מדברי הרב משכיל לדוד עידאן (ח"ב סי' נ"א). ע"ש. וכן הראוני לסבא רבא מו"ק ר' רחמים מאוזו זצ"ל בספרו כסא רחמים על תהלים (מזמור יו"ד) שכתב: ויש איזה אנשים כשנולד להם בן מתנדבים (אולי צ"ל מכבדים) לרבני ארץ להיות סנדק במקומם. ולא כן אנכי עמדי וכו'. ע"ש דפח"ח. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' ל"ה) שנשאל במוהל קבוע בעיר שנולד לו בן ורוצה לעשות שליח למוהל אחר למול את בנו "מפני שהוא תאב וחפץ מאד להיות הוא בעצמו סנדק לזה התינוק הנימול" ושואל אם מותר לעשות כן. והאריך מאד, ומסיק שיכול לעשות כן, דהוי מסייע שיש בו ממש. עש"ב (וקרוב לודאי שהשאלה באה מאחיו של הגרי"ח שהיה המוהל הגדול בעיר, ושלשת רבעי הנולדים הוא מל אותם, וכמ"ש בר"פ ח"ג אה"ע סי' י"ב. ע"ש). ומנהג תונס לכבד בבן הראשון את אבי האב, ובבן השני את אבי האם, ומשלישי ואילך אבי הבן או את מי שירצה (ומנהג לוב להפך, שנותנים סנדק ראשון לאבי האם או לאחיה, ע"פ מאז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, וכמ"ש הרה"ג ר' אברהם אדאדי בקונטרס "מקום שנהגו" בענייני מילה אות יו"ד. ע"ש). ומנהג א"י לכבד ת"ח בסנדקאות, והוא עפ"ד הלבוש (ביו"ד סי' רס"ד) וז"ל: ויש לאדם להדר ולחזור אחר מוהל ובעל ברית (כלומר סנדק) היותר טוב וצדיק, שיכוונו במילתו כוונה מובחרת ומעולה, ויגרום שגם הולד יהיה כמותם וכו'. ע"ש. ונהרא נהרא ופשטיה. ומצאתי רמו למנהג תונס וראה בני"ם לבני"ך בגימטריא סנדק. ולמנהג א"י "וראה" בגימטריא רבי, בני"ם לבני"ך בגימטריא סנדק. ודו"ק.

עמוד קעט שורה ב' ועדיין הרצ"ו ז"ל לא היה שם כי אם בדמשק. נ"ב:

תמוה כי מהרח"ו היה לומד קבלה אצל הרמ"ק בצפת ואז הגיע האר"י ז"ל ולמד ג"כ אצל הרמ"ק, ואחר פטירת הרמ"ק למד מהרח"ו אצל האר"י ז"ל, ומתי הלך לדמשק? ועיין בספר שבחי מהרח"ו (הנקרא גם ספר החזיונות) שנת ש"ל ושל"א. וצ"ע.

עמוד קצה שורה י"ט בעלי נדות. צ"ל בועלי נדות.

עמוד קצו שורה ו' והנה הוא שורף באש. צ"ל כאש.

עמוד רג (בסופו) ושמה לה פארנסיו"א. צ"ל פראנסיו"א (הצרפתיה).

עמוד רל (בסופו) הנקרא בור של חארת אלקראין. נ"ב: הוא כמו שהגהתי בירחון אור תורה התשע"א (עמוד תכו ותרלה). ע"ש. וע"ע לעיל (עמוד קטו) שמזכיר המחבר חארת אלקראין ובית הכנסת של הקראיין. ע"ש.

עד כה השיגה ידי יד כהה להעיר ולציין בספר הנ"ל (ולא הגעתי לסופו. גם לא הבאתי כאן כל התקונים). ומכאן יראה הקורא כמה טעויות שנפלו מחוסר ידיעת חכמי דורנו בכתב ספרדי (וראה בתחלת הספר עמוד 27 שמות המעתיקים והעורכים, חברי מכון "אהבת שלום" המפורסם לשבח, ואין נמלט משגיאות). וכיו"ב ראיתי בחידושי רבינו משה מאימראן ז"ל על מסכת פסחים הנד"מ ע"י אהבת שלום, והובא בתחלתו צילום כ"י הרב המחבר עם שיר יפה, שנדפס בסוף הספר (עמוד תב) עם טעויות רבות¹. ע"ש. וע"ע בקובץ "אור הגנוז" אדר התש"ן (עמודים מב-מח) שרשמתי כמה טעויות בספר החיד"א למ' בניהו. ובספר "העלם דבר" (בני ברק התשס"ו) בהקדמתי (עמודים 40-29) כמה טעויות בספר מעגל טוב להחיד"א. וראה עוד בש"ע א"ח הוצאת אל המקורות (התשי"ד) בתחלתו צילום כ"י מרן ז"ל, וטעו שם בתחלתו שהיה כתוב "וזהו תורף צואתו" ופענחו "ומסר תורף צואתו". ולפני שנים פורסם בחוברת "אז נדברו" (ויזניץ) כ"י למרן החיד"א שרשם על ספר פני יהושע שקיבל מהרב המחבר, והם ד' שורות

1. ולתועלת הקוראים אציין פה: בשורה ה' על "צל" עני ואביון, צ"ל על דל. שם "ואיכה" היו שומרים, צ"ל ואיבה (בבית). בשורה ו' נגשו "נאצו", צ"ל ואצו (מלשון הכתוב והנוגשים אצים. והרואה יבחין בכ"י שבין וי"ו לנו"ן יש הפרש גדול). שורה ט"ו וט"ז הם שורה אחת וכצ"ל: יעזרהו ללמוד עדותיו בכתב ובעל פה, לשומרם ולעשותם יחזקהו ולעד לא ירפה, ללומדם (כצ"ל ולא ללומדי) גם ללומדם וכו'. בשורה י"ז הפיסוק משובש וכצ"ל: והאל ישלח מרפא לכל מכאובי וחובי, דתו ותורתו יתן בקרבי, אהבתו ויראתו וכו', והם חרוזים פנימיים. וכן עשה בכל הבתים כמו שיראה הרואה. הכותב.

קצרות, ונתתי לידיד אחד לפענח אותן ובקושי רב פענח מחציתן. וכבר כתב הרה"ג ר' משה ישראל חזן זצ"ל (המכונה הרב המשי"ח) בהגהות איי הים על שו"ת הגאונים (סי' מ"ג דף כ' ע"א) כי הכתיבות הספרדיות הרבה גורמים השבוש למי שאינו בקי בהם, ובפרט למעתיק עם הארץ. ע"ש. ושלשה כתבים הם שקשים לפענח, הראשון כתב ספרדי המסולסל (מעאלק) שאינו באותיות רש"י. והשני כ"י הגר"א, ובפרט בביאורו לש"ע המלא שגיאות כרמון. ומהם בש"ע א"ח (סי' רט"ז ס"ק כ') "ועיין בש"ס בגליון שפי' גרופלין", ואין מבין מה הוא אומר. וצ"ל ועיין רש"י בגיטין שפירש גרופלין. וכוונתו לפירש"י בגיטין (דף ס"ח ע"ב) בד"ה וחילפי ימא, גירופל"א. ע"ש (כ"כ בספר מקור ברוך אפשריין ח"ג עמוד 1492. וכ"כ גם הרב אברהם ברוך קליינרמאן ז"ל בש"ע יו"ד הגדול דפוס ווילנא בהקדמתו לביאור הגר"א. ע"ש). וכמוהו טעויות לאלפים בביאורי הגר"א לש"ע א"ח אה"ע וח"מ (חוץ מש"ע יו"ד שהוגה היטב בדפוס ווילנא). והשלישי כ"י היעב"ץ שמדפיסים ממנו היום ספר קולן של סופרים על הש"ס והגהות על הטורים וב"י ועוד. והכתב קשה לקריאה ומלא ר"ת מוזרים. ובחידושי לב"מ (כ"י) הבאתי הגהת היעב"ץ שנדפסה בטורים הוצאת המאור שכתב בפמשה"נ, ור"ל בפרק מי שהיה נשוי, והם הדפיסו "כפי מה שנתבאר"! ואידך פירושא הוא זיל גמור...

וע"ע בספר תולדות בן איש חי הנד"מ ע"י מכון אהבת שלום (בעמוד 93)

מודעה משנת התר"ץ על הספד לרבנים ר' עזרא ראובן דנור ור' מאיר הלל ז"ל, ובסופה כותב "כדי לחלוק את הכבוד האחרון להרב עם הנז"ל" (ראה צילום). ופשוט שצ"ל להרבנים הנז"ל. ונתחברו הנז"ן והיו"ד ונעשו עי"ן ונתחלקה המלה לשתיים. ומכאן ראייה למה שכתבתי בס"ד בהגהותי לבן איש חי שנה ראשונה (ר"פ דברים) בד"ה נמצא לעת עתה וכו' שכתב הרב ב"ע, שצ"ל הרב בנ"י (בני יששכר), והנו"ן והיו"ד נתחברו לעי"ן, והיה לאין מחמד כל עין. ועיין בבא"ח שנה שניה (פרשת חיי שרה סוף אות י"ב) שמזכיר ספר בני יששכר. וכן בספר לשון חכמים ח"א (ריש סי' ל"ח) שיש קבלה ביד

חכמי אשכנז לבקש ביום ט"ו בשבט בפרטות על האתרוג. ע"ש. וגם זה נמצא בספר בני יששכר. ודו"ק.

אח"ח 1234567

כי מן האמור תשובה מוצאת לדברי הרב פרופ' שלמה זלמן הבלין הי"ו בחוברת "קולמוס" חג הסוכות תשע"ב (עמוד 29) על מה שכתבתי באור תורה מרחשון התש"ע (עמוד קטז) שהחוקרים בימינו אינם בקיאים בכתב ספרדי. ועל זה יצא קצפו (שם) וכתב: "דברים אלו מתמיהים. החוקרים הללו הם המומחים הגדולים ביותר בימינו בתחום הכרת כתבי-היד העבריים, זיהויים ופענוחם, בקנה מדה בין-לאומי. אפשר לומר שכמעט אין דוגמתם בתחום מקצוע זה. ד"ר שבט במקצוע זה ... ואין לך אדם שהטיל איזה ספק במקצועיותם ומומחיותם". ואני אומר, לא עדיפי המומחים הנ"ל ממו"ל ספר מעגל טוב (אהרן פריימן ז"ל) ומפרופ' מאיר בניהו ז"ל ועוד, שטעו עשרות פעמים בקריאת כ"י ספרדים (וכן ספר אגרות החיד"א הנדפס בליוורנו שנת תזכ"ר מלא טעויות מרוב המליצות והרמזים והמקורות שהיו מרצדים במוחו של הגאון חיד"א כמו מחשב, ולא הבינו אותם המו"ל. וכן ספר משמרות כהונה על הש"ס נפלו בו כעשרת אלפים שגיאות-דפוס, עד שיצא מקרוב במהדורה מתוקנת ע"י ידידנו עורך אור תורה ר' ישראל כהן הי"ו). וכבר הבאתי ראיה באו"ת שם מחתימת הרב כדורי ז"ל יצחק בצ'ורי שהוכיחו מזה חוקרים שהיא מזויפת, ואדרבא משם הוכחה שהיא אמיתית. ע"ש. ומלבד כל זה הנה ביארתי שם (עמוד קיט) שהחוקרים דידן השוו שני כת"י המיוחסים לר' ראובן בן הר"ן, והגיעו למסקנא כי "בדיקה פשוטה אף לא של מומחה קובעת חד-משמעית שלא יתכן ששתי הכתובות יצאו מקולמוסו של אדם אחד". וזו טעות גמורה, כי יש שני סוגי כתבים אצלנו הספרדים, יש כתב רהוט ומסולסל הנקרא "מעאלק", ויש כתב שהאותיות נפרדות כעין כתב רש"י (ונקרא בפי הרמב"ם "מדבדב"). ואנחנו עד היום משתמשים לסירוגין בשני הכתבים האלה. וכן ראיתי בספר הלכות הירושלמי להרמב"ם (ניו-יורק תשנ"ה, בסופו עמוד סט) מאמר מהחכם משה לוצקי. שהרמב"ם כתב בשלשה סוגי

כתיבה: כתב אשורי וכתב רש"י וכתב קורסיבי (הוא כתב מעאלק). ע"ש. וא"כ מה מקום להשוות בין הכתבים, והם מין בשאינו מינו?

אורח"ח 1234567

עוד כתב הרב הנ"ל (בעמוד 28) עלי, שאני לא הצגתי את סיפור גילוי של הספר ולא את הראיות ליחוס הספר הזה, ונדרשתי לייחוס הזה כאקסיומה קדומה. וכל דברי הם על מאמר בעתון. ומשום-מה הסקתי שערעורי החוקרים רק משום שהטילו ספק בספרדיותו של הכתב שבו - שמשום מה נקשר "בדמיוני" הדיון באמתות הזיהוי של הספר עם הדיון בצורת הצד"י ושיטת החזון איש - ואין לזה שחר וכו' וכו'. ע"כ. ואני אומר: לא בדמיוני ולא בחזיוני, אלא שכל הרואה המאמר הראשון ב"קולמוס" ניסן התשס"ט (עמוד 12 והלאה) יראה שכלו סובב הולך מתחלה ועד סוף על צורת הצד"י לדעת החזון איש. וכסבור הכותב שם שאם נערער על ייחוסו של ס"ת זה להר"ן ממילא תפול הוכחת בעל "צדקת הצדיק" על הצד"י ההפוכה, ונצדיק את הצדיק דמעיקרא הגאון חזון איש וצ"ל. ועל זה עניתי דברים ברורים. ולא שקבלתי ייחוס הספר כאקסיומה, אלא סמכתי על חזקת הספר כמו שסמך עליו הרה"ג ר' לייב פרידמן ז"ל ע"פ לוחית-הכסף הצמודה אליו וע"פ הקינה שכתב בנו של הר"ן על גזירת קנ"א בספרד. ולא נוציא דברים מחזקתן בלי ראיה ברורה. לא כמו שנוהגים החוקרים בימינו לערער ולפקפק על מוסכמות מדורי דורות בראיות קלושות, כמו שהכחיש חכם אחד מציאות כת האיסיים בזמן בית שני שמעיד עליה יוסף בן גוריון בספר יוסיפון. ורבותינו הראשונים היו סומכים על דברי יוסיפון (ראה רש"י ורד"ק יחזקאל כ"ז י"ז, ועוד). ומה יש לו ליוסיפון להמציא כת מלבו קרובה לזמנו והיא לא היתה ולא נבראת? והגדיל לעשות פרופ' מטורף אחד שאומר שעלילת דם שמעלילים הנוצרים עלינו יש בה קצת אמת, רח"ל מהאי דעתא שבישתא, שרוצים לחפש "סקופ" ופרסומת חנם, ועשו חיזוק לשטויותיהם.

עוד כתב הרב הנ"ל (בעמוד 29) שטענת הכותבים ב"קולמוס" ושל החוקרים שהם הזכירו, לא היו כלל ועיקר על פי צורת הכתב הספרדי, אלא מחמת טענות אחרות. ע"כ. ואם כוונתו על שנכתבו בס"ת זה "ומלכי צדק" בשתי שורות ועל השי"ו שהיא במושב רחב. הנה השבתי על זה תשובה טובה

ורחבה בס"ד באו"ת מרחשון התש"ע (עמודים קיז-קיח) ואין טעם שוב לכפול הדברים. ואם יש עוד ראיות שלא הוזכרו בחוברת "קולמוס" והם טמונים אצל הרב הפרופ' הנכבד, בבקשה, הוציאם אלינו ונדעה אותם!

[1234567]

עוד הביא שם (בעמוד 30) שגם הראיה משו"ת הרשב"ץ על ס"ת שכתב הר"ן שבו קופי"ן דבוקות לגגן אינה מסייעת להשערה שהספר אותנטי (מקורי), רק בסיוע הרבה רצון אפשר לטעון שהקופי"ן בספר הזה דבוקות לגגן, ע"כ. אמנם ב"ה שבספר תקון סופרים איש מצליח (תשס"א) בתחלתו הובא צילום ד' עמודים מס"ת הלז (משירת הים, ופרשת צו, ושירת האזינו) והם מטושטשים מאד, ובכל זאת נראה שם בעליל ברוב הקופי"ן שהן דבוקות ממש לגג, כמו קו"ף כקש, אחלק שלל, מקדש (בשירת הים), קדש קדשים, לכהן המקריב, והקריב על זבח, ורקימי מצות, יקריב קרבנו, ביום קרבנו, ביום הקריבו, המקריב אותו, יביא את קרבנו (בפרשת צו), וקראת אתכם, כל קהל ישראל, כמטר לקחי, ה' אקרא, צדיק וישר, דור עקש, זקניך, יעיר קנו, כי קרוב יום אידם, ברק חרבי, אשיב נקם, ונקם ישיב (בפרשת האזינו). ורק בסיוע הרבה דמיון ורצון אפשר לטעון שהקופי"ן הנ"ל אינן דבוקות לגגן... ומכאן כבר ראייה שהספר הזה אינו משנת 1680 (הת"מ) כפי שנטען שם (בעמוד 27) ע"פ בדיקת פחמן 14, כי אחרי שפסק מרן (בש"ע סי' ל"ב סי"ח וסכ"ד) שרגל הקו"ף שנגעה בגגה פסולה, והרמ"א לא הגיה עליו כלום, לא יעזו שום סופר להדביק רגל הקו"ף לגגה, כי גם תשובת הרשב"ץ שמכשיר קו"ף דבוקה (ע"פ ס"ת שכתב הר"ן ועוד) לא נתפרסמה בעולם עד שנת תצ"ח. וסופר שהיה כותב ששים שנה לפני כן (בשנת הת"מ) ס"ת עם קופי"ן דבוקות לגגן, מניח מעותיו על קרן הצבי. זולתי הקו"ף בפסוק לשמחה בקמיהם (שמות ל"ב כ"ה) ועוד אחת שיש מסורת להדביקן לגגן (עיין מנחת שי שם ובספר לדוד אמת סי' י"ג באות הקו"ף סעיף ד'), אבל בשאר הקופי"ן ליכא מאן דפליג אחר שפסק מרן הש"ע שאם נדבקו פסולים. ואפילו נכדו של הרשב"ץ בשו"ת יכין ובוטז ח"א (הובא בספר לדוד אמת שם סעיף ה') כתב: ס"ת שרגלי הקופי"ן דבוקות לגג יגרור כל הרגל כלו ויתקן. ע"ש. ולא אמר להשאירו כך וכשר כדעת מר זקנו הרשב"ץ.

ומה שכתב שם (בעמודים 26-30) שע"פ בדיקת פחמן 14 רואים שהספר הזה לא נכתב לפני שנת ר"ל (ולא יאחר משנת ת"מ), וא"כ אינו יכול להיות מזמנו של הר"ן שנפטר בערך בשנת קל"ד, וגם לא לזמן בן הר"ן ולכתובת המדברת על המאורעות שאירעו כביכול לספר הזה בשנת קנ"א בספרד. ונפל פיתא בבירא והלך לו הייחוס. עכת"ד. תמיהני על רבנים שומרי תורה שסומכים יותר מדאי על בדיקת הפחמן, והדבר ידוע שכל בדיקות אלו וכיו"ב לא נעשו אלא להכחיש את יסודי התורה. זה אומר שהעולם קיים ט"ו מיליארד שנים, וזה אומר כמה מיליוני שנים, ואחרון שבהם אומר שלשים אלף שנה (כך כתב בזמנו פרופ' ירמיהו ברנובר), וההבדל בין ט"ו מיליארד שנים לשלשים אלף שנה כמו ההפרש שבין אחד לחצי מיליון! אמנם דעת אריסטו בקדמות העולם (שהעולם קיים מאז ומתמיד ח"ו) נתבדתה בימינו ב"ה, אבל עדיין נאחזים הכופרים בטענה שהעולם נברא מאליו ב"מפץ הגדול", ולא חשבו איך יתכן שמהתפוצצות אטומים יצא עולם מסודר ונפלא כזה (ואולי לזה הקדים הקב"ה את "המפץ הקטן" במגדלי התאומים ביום כ"ג אלול התשס"א, יומיים לפני כ"ה אלול יום בריאת העולם, לאמר: ראו מה יוצא ממפץ של סכלים בלי כוונה, רק חורבן ושממה). ויגיע זמן שיאשפז את כל הכופרים בבית חולים לחסרי דעת. וסימניך (יואל ג' א'): אשפוך (אשפוז פילוסופים וכופרים) את רוחי על כל בשר...

וגם אם יטענו שאין זה סותר דברי תורה, אלא שהיו עולמות קדומים שנבראו לפני העולם שלנו, וכמ"ש ז"ל שהיה בורא עולמות ומחריבן (ויש סמך לסברא זו בספר הכוזרי לר' יהודה הלוי מאמר א' סי' ס"ז. וע"ע בסדר רב עמרם השלם מהדורת פרומקין ח"א דף נ"ט סע"א), או שששת ימי בראשית היו ארוכים מאד (ויש סמך ג"כ לזה בספר דעת ותבונה להגריי"ח ז"ל פרק ל', ובשו"ת תורה לשמה סי' תק"ג. ועמ"ש בקונטרס כסא המלך עמוד נ"ו), מ"מ שאלתי את ידידי העו"ד ר' אליהו עמיאל הי"ו לברר אם בדיקת פחמן 14 מדויקת, ומצא באינטרנט דעות סותרות בזה. וביניהן הובא מספר אנציקלופדיה מקראית ה' (עמוד 61) בזה"ל: "באלף הרביעי לפני הספירה נוצרת ומתפתחת הציויליזציה... דרך הבדיקה הרדיולוגית - פחמן 14 - העלתה תאריכים נמוכים יותר. עדיין קשה לקבוע לפי שיטה זו זמן מוחלט". כן הראוני בספר "המהפך" להרב זמיר כהן שליט"א (ח"ב עמוד 13) שבדיקת פחמן 14 שנערכה בכלבי-ים בני זמננו

שגילים שנים אחדות, נתנה תוצאה שגילים הוא 1300 שנה (!). כמו כן רכיכות צעירות שעודן בחיים נמצאו לפי בדיקה זו בגיל מתקדם של 23000 שנה... וקיימות הוכחות רבות נוספות לאי-אמינותה של בדיקה זו, וזאת מלבד השפעות חיצוניות אפשריות שבכחן לשבש את תוצאות הבדיקה. ע"ש שהביא מקורות לכל זה. וע"ע בספר אבולוציה ויהדות לר' אברם קורמן ז"ל (עמוד 188) ובספר "בריאה - מוצא החיים" מאת פרופ' מ. מ. טרופ (עמוד 54 ואילך) שנתגלו תקלות רבות בבדיקת פחמן 14. ע"ש. וא"כ מי יערוב לנו שבדיקה זו שנעשתה במכון ויצמן מדויקת כ"כ שאי-אפשר להקדים כתיבת הס"ת מאה וחמשים שנה לפני כן, והלא נתגלו אי-דיוקים בבדיקה זו בין למעלה בין למטה. אולי כדאי לנסות לקחת שלשה ספרים שידוע לנו מתי נדפסו, למשל בית יוסף שנדפס בחיי מרן, וכנסת הגדולה ושו"ת חתם סופר, ולתת אותם לבדיקה בהשמטת דף השער ביד גוי מסיח לפי תומו (שאם יבדוק אותם מי שבקי, יוכל להבחין ע"פ צורת האותיות, שזה נדפס בויניציא לפני 400 שנה וזה בליוורנו וזה בפרסבורג), ונראה מה תהיינה בדיקותיו.

ומלבד זה הנוסח שעל גבי הקולפון יתן אותותיו כמאה עדים, שכותב תאריך מדויק של הגזירה בר"ח תמוז בשנת קנ"א, ושל הקהלות שסבלו ממנה, ושמות האחים הדו"ה וד"פ (דון הנריקי ודון פדרו) שנלחמו ביניהם, והכומרים האכזריים (האכזרים וקשים) וכו', האם אפשר להאמין שכל הכתבה המרגשת הזאת נכתבה לאחר מאה שנה ע"י זייפן שידע כל הפרטים הנ"ל, על מנת לייחס ס"ת זה להר"ן? הרי זה דומה לסיפור הידוע על אחד שבא לשדה-התעופה וטען שהוא פלוני והנה תעודת-זהות, ובדקו במחשב וראו שהוא כבר מת. אמר להם: אני חי ועומד לפניכם, ואיך יכול המחשב המת להכחיש את החי? כן הדבר הזה, אם מצינו בספר יוחסין לר' אברהם זכות ז"ל מגרושי ספרד שיש בו אי-דיוקים רבים בתאריכי חכמי ישראל (אע"פ שהיה חכם גדול באסטרונומיה ועל פי לוחותיו גילה קולומבוס את אמריקה, ודבריו בתולדות תנאים ואמוראים מדויקים מאד כידוע), וזה מרוב הצרות והתלאות שעברו אז על ראש יהודי ספרד, היתכן להאמין שבאותה תקופה בערך ידע זייפן אחד כל הפרטים בגזירות קנ"א וכתב מה שכתב? והנלע"ד כתבתי. השומע ישמע והחדלים יחדלו.

סימן נח

מכתב' תורה

אוצר החכמה

[מכתב א'] בענין כל הקורא לאברהם אברם

ראיתי בקובץ "מוריה" (תמוז תשס"ה) במדור משלחן המערכת מ"ש הרה"ג ר' אברהם חיים הרש שליט"א (ומח"ס בכורי אברהם) להעיר ע"ד מהר"ץ חיות בחידושו לברכות (דף י"ג ע"א) שכתב ליישב קושיית הצ"ח והבאר שבע מדוע השמיטו מוני המצוות הא דאיתא בגמ' שם דכל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה ולא, ותירץ דבאמת לק"מ דס"ל כהירושלמי פ"ג דמו"ק דאין למדין דבר מקודם מתן תורה, ואזיל לשיטתיה בפירוש המשניות בחולין (סוף פרק גיד הנשה). ע"ש. והעיר לנכון הה"כ נר"ו ממ"ש מהר"ץ חיות בחידושו לחולין (דף ט"ז ע"א) דהיכא שנאמר בתורת חיוב שפיר ילפינן אף מקודם מתן תורה, ושכן הכריע למעשה המג"א (סי' קנ"ו סק"ב).

ולפענ"ד יש ליישב בפשיטות דהאי דינא דכל הקורא לאברהם אברם אינו מוכרח שניתן בתורת חיוב לכל שהרי עם אברהם היה מדבר, וכן מבואר להדיא בדברי הרשב"ץ בספר זוהר הרקיע (סוף מצות עשה אות פ"ה) שכתב בזה"ל "שכמו שלא מנו במנין המצוות מצוות שהן מדברי קבלה לפי שלא נאמרו למשה מסיני בפירוש כן אין ראוי למנות מה שנאמר קודם נתינת התורה כיון שלא נאמר בסיני, ע"כ לא נכניס במנין המצוות מה שאמרו בראשון מברכות (וי"ג) כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר "והיה שמך אברהם", שחרי עם אברהם היה מדבר ואין ספק שלא נאמר בסיני, ואינו דומה למצות פרו ורבו דאע"פ שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמר ולא לבני נח, לפי שזה הלשון מוכח שעם אברהם היה מדבר" עכ"ל. וכן הכריע הרב דברי מנחם (דף פ"א אות ט"ז). ופסקו הרב כף החיים למעשה (סימן קנ"ו ס"ק י"ד) וכן דעת גאון עוזנו הרי"ח הטוב בבן יהוידע בחידושו לברכות שם. וכן הוא בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות י"ט ובהערה שם), ובתולדות זאב בחידושו לברכות שם. וכן מדוקדק דעת המשנה ברורה בסי' קנ"ו שהעתיק הרבה דינים המבוארים במג"א שם, והאי דינא השמיטו, אלמא דלא שמיע ליה האי דינא להלכה, וכן דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו דרך שיחה (פרשת בראשית עמוד ל"ב). ע"ש. ולפ"ז לק"מ דמהר"ץ חיות ס"ל עיקר כמ"ש הרשב"ץ שלא נאמר בתורת חיוב ורק עם אברהם היה מדבר.

חנותם בברכת התורה
חנניה פרץ, ביתר עילית.

[מכתב ב'] עוד בענין "מימי לא ראיתי צבי קיץ"

ברצוני להתייחס לדיון שמתעורר שוב בפירוש המשנה (קידושין פב.) שכל בעלי החיים לא נבראו "אלא לשמשני". בעבר נדרשתי לזה במסגרת זו, וכעת ברצוני להרחיב מעט. ובכן: כידוע שלכל נברא תפקידים מוגדרים בעולם לתועלת הבריאה. לדוגמא: יש בעלי חיים שמייצרים זבל המדשן את האדמה, ויש בע"ח שמתפקידהם לחסל את הפגרים ולנקות את הכללון ובכך נמנע זיהום אויר. יש מכרסמים שמתועלתם גם להפוך את האדמה ולהצמיחה, ויש טורפים המכלים בהם בכדי שלא יתפשטו יותר מדאי ויזיקו ליבול. יש בע"ח המשמשים כמזון לאדם, ויש בע"ח הטורפים בהם ומדללים את אוכלוסייתם ובכך נמנע "פיצוץ אוכלוסין" שעלול לגרום להכחדה עצמית. יש המשמשים מזון לאותם בע"ח המזינים את האדם, ויש המסייעים בשאר קיומם כגון ע"י שמנקים מהם את הטפילים